

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN TOPLUMSAL SORUN ALGILARININ İNCELENMESİ¹

Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET,
Kastamonu Üniversitesi,
bibret@kastamonu.edu.tr

Arş. Gör. Esra KAPTAN İZMİR,
Sinop Üniversitesi,
ekaptan@sinop.edu.tr

Eğitim Uzmanı İnanç GENÇ,
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,
inanc.genc@iskur.gov.tr

Özet

Sosyal Bilgiler, konusu birey ve toplum olan ve öğrencilerin toplumsallaşmalarına katkı sağlamayı hedefleyen bir derstir. Bu dersin öğretmenleri, toplumsal sorunların ve çözüm önerilerinin farkında oldukları ve derslerinde toplumsal sorunları ele aldıkları zaman gelecekte topluma aktif şekilde katılacak ve toplumsal sorunları çözecek olan bireylere yol gösterebilirler. Bu çalışma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorunlara yönelik algılarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırmanın deseni olgubilimdir. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS)) Düzey 2 bölgelerindeki Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanan veriler içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorunu, etkilediği nüfusun büyüklüğü ve toplumda çözülmeye yol açması nitelikleriyle tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlere göre en önemli toplumsal sorunlar işsizlik, terör ve mülteci sorunlardır. Araştırmada kişinin toplumsal sorun algısının yaşanılan çevreden etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuçları arasında, öğretmenlerin toplumsal sorunların nasıl önlenebileceği ve Sosyal Bilgiler derslerinde nasıl ele alınabileceği ile ilgili görüşlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler öğretmeni, toplumsal sorun, öğretmen görüşleri

AN INVESTIGATION ON SOCIAL STUDIES TEACHERS' PERCEPTIONS OF SOCIAL PROBLEMS

Abstract

Social Studies is a course which is the subject of individual and society and contributes to the socialization of students. The students of this course will be able to guide the individuals who will actively participate in society in the future and solve social problems when they are aware of the social problems and solution proposals and discuss the social problems in their lessons. The aim of this study is to reveal the perceptions of Social Studies teachers toward social problems. The pattern of research is phenomenology. Structured interviews were conducted with Social Studies teachers from Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) Level 2 regions and the data were analysed with content analysis. The study concluded that Social Studies teachers defined the population in which the social problem is affected and the nature of the population in which the problem is resolved. According to teachers, the most important social problems are unemployment, terrorism, and refugee. In the study, it was determined that the perception of the social problems was affected by the place of living. The study results are included in the teachers' views on how to prevent social problems and how to handle Social Studies courses.

Keywords: Social Studies teacher, social problem, teacher perception

GİRİŞ

¹ Bu makaledeki verilerin bir kısmı 9-11 Haziran 2022 tarihleri arasında Rize’de düzenlenen 10. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Ortak bir kültür oluşturan, bu kültürün devamlılığını sağlayabilen ve belirli bir coğrafi alanda yayılan insani ilişkilerin bütünü toplum olarak tanımlanmaktadır. İnsanların belirli bir toplum etrafında ve belirli bir tarzda kaynaşmaları da toplumsallaşma kavramına işaret etmektedir (Ülken, 1969; Sağ, 2003). Toplumsal sorun ise toplumun çoğunluğu tarafından katlanılamaz hâle gelen ve istenmeyen durumdur (Theodorson ve Theodorson, 1969). Ayrıca bu kavram, toplumun geneli tarafından kabul gören normlardan uzaklaşılması, şeklinde de tanımlanabilir. Bu bağlamda toplumsal sorun, bir takım toplum mühendisliği unsurlarını işe koşmayı gerektiren, örneğin sapkın davranışlar (suç işleme, çocuk suçları, fuhuş, akıl hastalığı, uyuşturucu bağımlılığı, intihar vakaları vb.) ve toplumsal çatışmalar (etnik gerginlikler, ev içi şiddet, endüstriyel çatışmalar vb.) gibi, koşullar ve normal dışı davranışlarla ilgilidir (Fuller ve Myers, 1941: 320; Marshall, 1999: 757). Toplumsal sorunların en belirgin özelliği, toplumu oluşturan grup ve kurumlara karşı, insan iyiliği ve değerler için tehdit içeren sosyal koşullar olmasıdır (Manis, 1976: 25; Poplin, 1978: 4).

Toplumsal sorunların tanımlanması analiz edildiği sosyolojik perspektife de bağlıdır. Kısaca sosyolojik olarak toplumun algısına bağlıdır, denilebilir. Algı ise, insanın duyu organlarınca taşınan duyuşsal verileri örgütleyip yorumlayarak çevresinde var olan uyaranlara anlam verme sürecidir (Arkonaç, 1998: 65). Anlam verme sürecinde birey, çevresi hakkında bir takım fikir ve varsayımlara, çevresine yönelik temin ettiği, düzenlediği ve işlediği veriler aracılığıyla ulaşır ve bunlar davranış ve tutumlarına da yansır (Eren, 2010: 69). Bu bağlamda toplumsal sorunların analiz edilmesinde üç husus bulunur. Bunlar; toplumsal patoloji, toplumsal disorganizasyon ve kültürel gecikme perspektifidir (Turner, 2006: 581). Toplumsal patoloji (çözülme) bir toplumsal sistem içerisinde ilişki ve değerlerin zayıflamaya, bağlayıcı olmaktan çıkmaya başlaması sonucu meydana gelen durumdur (Demir ve Acar, 1993: 77). Toplumsal disorganizasyon (düzensizlik); ise zayıf ekonomik yapıya sahip sakinlerin olduğu bir çevrede çeşitli etnik grupların varlığı ile insan hareketliliği gibi nedenlerin yanında ailelerin fonksiyonlarını yitirmesi ve aşırı kentleşme gibi faktörlerin ortaya çıkardığı düzensizlik durumudur (Bohm, 1997: 74). Kültürel gecikme perspektifi de bir toplumun teknik gelişmesi ile ahlâki ve hukuksal kurumlar arasında bir uçurum bulunma halidir (Marshall, 1999: 445).

Toplumsal sorunların analiz edilmesinde temel alınan; toplumsal çözülme, toplumsal düzensizlik ve kültürel gecikme durumları günümüz dünyasında giderek her alanı etkisi altına almaktadır. Bu bağlamda her geçen gün yaygınlaşan toplumsal problemlerin çözümünde ve önlenmesinde en önemli mekanizma eğitim sistemi olduğu düşünülmektedir. Nitekim eğitim sistemleri bir ülkenin insanların yetişmeleri için hazırlanmış bir sistemdir. Formal eğitimin ilk yıllarında bireylerin yetişmesinde katkısı olan temel derslerden birisi de Sosyal Bilgiler dersi (Aykaç, 2007; Özyılmaz, 2013).

Sosyal Bilgiler dersi, toplumla uyum kurabilen ve iyi bir vatandaş olan bireyi yetiştirmek üzere toplumsal bir kimlik kazandırmayı hedeflemektedir. Bireyin toplumsallaşma sürecinde önemli bir yere sahip olduğundan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının, ders kitaplarının ve öğretmenlik becerilerinin bilimsel, ekonomik, sosyal ve bireysel ihtiyaçlar dikkate alınarak dönüşüme ve gelişmelere ayak uydurması bir ihtiyaçtır. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenci, örnek toplumsal problemler ile karşı karşıya getirilerek toplumsal kişiliğinin inşasında önemli bir işlev yerine getirilir (Sözer, 1998: 15).

Sosyal Bilgilerin disiplinlerarası bir anlayışa sahip olması onu toplumsal sorunların önlenmesinde ve çözümünde ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler derslerinin uygulayıcısı olan öğretmenlerin toplumsal sorunlara yönelik algılarının incelenmesi ve öğretim programlarının bu doğrultuda düzenlenmesi önemlidir. İlgili alanyazın incelendiğinde çevre sorunlarına yönelik (Gökçe, Kaya, Aktay ve Özgen, 2007; Negev, Garb, Biller, Sagy, & Tal, 2010; Seçgin, Yalvaç ve Çetin, 2010; Yalçınkaya, 2012) pek çok çalışmanın yapıldığı fakat toplumsal sorunlar bağlamında yeterli sayıda çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda yapılan iki çalışma tespit edilebilmiştir (Yılmaz ve Gültekin, 2012; İbret, Karasu ve Receptoğlu, 2016). Bu çalışmalardan; Yılmaz ve Gültekin'in (2012) gerçekleştirdiği çalışmada öğretmen adayları su kirliliği, küresel ısınma ve hava kirliliğini öncelikli çevre sorunları olarak belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrenim gördükleri programın ise çevre sorunları bağlamında kimi boyutlarıyla yeterli kimi boyutlarıyla yetersiz gördükleri anlaşılmıştır. Bir diğer çalışma ise İbret, Karasu ve Receptoğlu'nun (2016) gerçekleştirdiği çalışma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eğitim, çevre kirliliği, işsizlik, terör, değerlerin kazandırılmaması, demokrasi, kültürel yozlaşma, adalet, trafik, dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı, şiddet (Kadın, spor, hayvan), medya ve basın özgürlüğünü toplumsal sorun olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmaların öğretmen adaylarına yönelik olduğu dikkat

çekmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin uygulayıcısı konumunda olan öğretmenlerin toplumsal sorun algılarına yönelik çalışma yapılması toplumsal sorunları öğretmenlerin nasıl algıladığının tespiti ve eğitim-öğretim sürecinin de bu doğrultuda düzenlenmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda, çalışma ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorunlara yönelik algılarını ortaya koymak hedeflenmektedir. Bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır;

1. Sosyal Bilgiler öğretmenleri toplumsal sorunu nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre en önemli toplumsal sorunlar nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre toplumsal sorunlar nasıl önlenebilir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre toplumsal sorunlar Sosyal Bilgiler dersinde nasıl ele alınmalıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) kullanılmıştır. Fenomenoloji, hissedilen veya bir şekilde farkında olunan ancak tam olarak tanımlanamayan veya bilinmeyen olgulara odaklanma amacıyla kullanılır. Çalışma grubundaki kişilerin görüşleri doğrultusunda veya onlara göre gerçeği ortaya koyma, sorulara cevap bulma bu desenin merkezindedir. Çalışma grubunun deneyimleri, algıları ve olayları anlamlandırma biçimlerinin keşfedildiği ve tanımlandığı bir süreçtir. Fenomenoloji araştırmalarında, insanların bir fenomenin belirli bir yönünü tecrübe etmede, yorumlamada, anlamada veya kavramsallaştırmada ortaya koydukları farklı yolları tanımlamak amaçlanmaktadır (Çepni, 2007; Akturan ve Esen, 2008). Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı fenomenolojide genellemelere ulaşmadan çok olguları tanımlamak önemlidir (Akturan ve Esen, 2008). Bu tanımlamalar, çalışma grubundaki bireylerin algı, görüş ve deneyimleri ile şekillenmektedir. Bu bağlamda, çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenliği deneyimine sahip olan kişilerin toplumsal sorun kavramı ile ilgili algıları ve derslerde nasıl ele alınacağına ilişkin fikirlerini ortaya koymak amacıyla fenomenoloji deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışma, Türkiye'nin NUTS bölgelerinden Düzey 2 (26 bölge) temel alınarak her bölgeden bir ilde hizmet yılı 1 ile 10 yıl arasında 1, hizmet yılı 10 ve üzeri ise 1 öğretmen olmak üzere 52 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşan bir çalışma grubuyla yürütülmüştür. Nitel araştırmalar araştırılan olguyu ölçmekten ziyade derinlemesine anlamaya çalışılmaktadır. Bu sebeple nitel araştırmalarda sıklıkla amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmaktadır (Glesne, 2013). Araştırmanın çalışma grubunun üyeleri amaçlı örnekleme yoluyla yukarıda bahsedildiği şekilde NUTS Düzey 2 bölgelerinden seçilerek araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Yönelik Demografik Bilgiler

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları		Hizmet Yılı	
		1-10	10 ve üzeri
Kadın	15	6	21
Erkek	14	17	31
Toplam	29	23	52

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Verilerin Toplanması

Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorun kavramına yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla görüşme formu kullanılmıştır. Öncelikle, ilgili literatür analiz edilerek çalışma kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Daha sonra literatür analizi sonucu ortaya konan veriler çerçevesinde beş sorudan oluşan görüşme formu geliştirilmiştir. Bu taslak görüşme formunun ilk hali iki uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Ardından iki öğretmen ile pilot uygulama yapılarak forma son hali verilmiştir. Görüşme formunun giriş kısmında öğretmenler çalışma hakkında detaylı şekilde bilgilendirilmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin NUTS Bölgeleri

DÜZEY 1	DÜZEY 2	DÜZEY 3
---------	---------	---------

1	İstanbul	İstanbul Alt Bölgesi	İstanbul
2	Batı Anadolu	Ankara Alt Bölgesi Konya Alt Bölgesi	Ankara Konya, Karaman
3	Doğu Marmara	Bursa Alt Bölgesi Kocaeli Alt Bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
4	Ege	İzmir Alt Bölgesi Aydın Alt Bölgesi Manisa Alt Bölgesi	İzmir Aydın, Denizli, Muğla Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
5	Batı Marmara	Tekirdağ Alt Bölgesi Balıkesir Alt Bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Balıkesir, Çanakkale
6	Akdeniz	Antalya Alt Bölgesi Adana Alt Bölgesi Hatay Alt Bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur Adana, Mersin Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7	Batı Karadeniz	Zonguldak Alt Bölgesi Kastamonu Alt Bölgesi Samsun Alt Bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın Kastamonu, Çankırı, Sinop Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
8	Orta Anadolu	Kırıkkale Alt Bölgesi Kayseri Alt Bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir Kayseri, Sivas, Yozgat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon Alt Bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
10	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep Alt Bölgesi Şanlıurfa Alt Bölgesi Mardin Alt Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis Şanlıurfa, Diyarbakır Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya Alt Bölgesi Van Alt Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
12	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum Alt Bölgesi Ağrı Alt Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan

Verilerin Analizi

Araştırma sonucu ortaya konan veriler içerik analizi tekniği işe koşularak incelenmiştir. Nitekim, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanan yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, çalışmanın problem durumuna cevap verecek nitelikte iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve kodlardan temalara ulaşılmıştır. Araştırmacılar arasında ortak kodlamalar doğrudan alınırken görüş ayrılıkları üçüncü araştırmacının da katılımı ile fikir birliğine varılarak son hali verilmiştir. Bu kodlar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bireylerin gerçek isimleri yerine cinsiyete göre kodlama (K-1, E-1 gibi) yapılmıştır.

BULGULAR

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Toplumsal Sorun Tanımları

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorunu nasıl tanımladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan soruya öğretmenler dokuz tema altında 98 farklı cevap vermişlerdir. Bunlar üç farklı kod altında toplanmıştır; etkilediği nüfusun büyüklüğü, toplumsal çözülme ve diğer tanımlar (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Toplumsal Sorun

Tema	Kod	Kadın	Erkek	f
Etkilediği Nüfusun Büyüklüğü	Toplumun genelini ilgilendiren olumsuz durum	19	27	46
	Sonuçlarından tüm toplumun etkilendiği haller	8	11	19
	Çözümü için topyekün çaba gerektiren olaylar	3	-	3
Toplumsal Çözülme (Kaos)	Toplumsal değerlere darbe vuran sekteye uğratan hal	2	-	2
	Düzeltilmezse toplumsal çöküntüye neden olan durum	2	7	9
	Toplumsal değerlerle bağdaşmayan olumsuzluk	3	3	6
	Toplum düzeni için gerekli ihtiyaçları/şartları engelleyen haller	2	-	2
Diğer tanımlar	İnsan yaşamı için tehlike oluşturan durumlar	2	7	9
	Her toplumda karşılığı farklılık gösteren olumsuzluk	1	1	2
Toplam		42	56	98

Toplumsal sorunun toplumun genelini etkilediğini belirten öğretmenler arasında K-7 toplumsal sorunu “*günlük hayatımızda karşılaştığımız sıkıntıların, toplumun genel kesiminde de yaşanmasıdır*”, şeklinde ifade etmiştir. Toplumsal sorunu toplumsal çözülme/kaos olarak açıklayan E-1 “*toplumu bütüncül olarak etkileyen, toplumsal değerlere darbe vuran ve düzeltilmezse toplumsal çöküntüye neden olan durum*”, şeklinde ifade ederken K-17 ise “*toplumsal süreçte var olan düzeni sekteye uğratan veya işleyişinde aksamaya neden olan süreç*” tanımlamasını yapmıştır. E-26 ise toplumsal sorunu şu şekilde tanımlamıştır: “*toplum içerisindeki bir aksaklıktan doğan bir sorunun toplumsal değerler ile bağdaşmaması sonucunda ortaya çıkan olumsuz durum denilebilir.*”

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre En Önemli Toplumsal Sorunlar

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine en önemli toplumsal sorunlar sorulduğunda, 16 toplumsal sorunu 52 kez ifade etmişlerdir. Bunlar sosyolojik, ekonomik, çevresel ve diğerleri şeklinde dört kod ve 16 temada toplanıp Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre En Önemli Beş Toplumsal Sorun

Tema	Kod	Kadın	Erkek	f
Sosyolojik	Mültecilik	1	5	6
	Terör	2	6	8
	Kültürel Yozlaşma	-	1	1
	Çocuk İstismarı	1	-	1
	Tecavüz-Taciz Olayları	1	-	1
	Cinsiyet Ayrımcılığı	2	-	2
	Kadına Yönelik Şiddet	1	-	1
	Nepotizm(Adam kayırma)	2	2	4
Ekonomik	İşsizlik	2	7	9
	Ekonomik Olumsuzluklar	-	5	5
	Nüfus Artışı	-	1	1
Çevresel	Çevre Kirliliği	2	-	2
Diğerleri	Madde Bağımlılığı	2	1	3
	Eğitim sistemindeki olumsuzluklar	3	3	6
	Empati Eksikliği	-	1	1

Ön Yargı	1	-	1
Toplam	20	32	52

Tablo 4'e göre öğretmenler en fazla sosyolojik sorunları önemli görmektedir. Bunlar arasında yer alan mülteci sorununu K-13 "mülteciliğin olduğu yerlerde mültecilerin oryantasyon problemlerinden ve toplumun bu grupları özümseyememesinden çatışma ortamları doğmaktadır" şeklinde açıklamıştır. Terör konusunda ise K-2 "Terör bulunduğumuz bölge olarak bizi etkilemekte ve toplum olarak bizlere büyük acılar yaşatmaktadır, demiştir. İşsizlik ise öğretmenler tarafından en fazla tekrarlanan sorundur. Bu konuda E-6 "ekonomik şartların kötü olması ailelerin yıkılmasına, insanların yasadışı kazançlara yönelmesine neden olur", E-14 "işsizlik konusunda aslında Kayseri olarak sanayi vb imkânlar var ancak ülkemizde işsizlik önemli bir toplumsal sorun haline almış durumdadır", ve K-9 "eğitim konusunda ülkemiz maddi olarak şartları iyi denebilecek durumda olmasına rağmen üniversitelerden mezun olan öğrencilerin sadece boş bir evrak sahibi olduğu açık ve bu da işsizlik gibi bir toplumsal probleme neden olmaktadır" şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Çevre kirliliği teması altında E-9, "ülkemizde son yıllarda toplum içerisinde çevresel duyarlılık geliştiğini düşünüyorum ancak turistik bölgelerde yaşanan çevre kirliliği (Sadece çöp/hava kirliliği değil çevrenin doğallığının bozulmasından kaynaklanan) toplumsal sorun oluşturduğunu düşünüyorum" diyerek çevre kirliliğinin de bir toplumsal sorun olduğunu belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Toplumsal Sorunları Önleme Yolları

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri 95 frekansa sahiptir. Bunlar dört kod ve sekiz tema altında toplanarak Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Toplumsal Sorunları Önleme Yolları

Tema	Kod	Kadın	Erkek	f
Eğitim sisteminde değişiklikler	Eğitim sistemi toplum merkezli kurgulanmalı	7	2	9
	Eğitim değerler eğitimi temelinde işlenmeli	5	3	8
	Eğitim sistemi uygulamaya yönelik olmalı	12	14	26
Bilinçlendirme	İlgili projeler desteklemeli ve teşvik edilmeli	8	15	23
	Bireyler sosyal medya yoluyla bilinçlendirilmeli	7	6	13
	Toplumun bilinçlendirileceği mobil merkezler kurulmalı	1	-	1
Politika	Devlet politikaları bu doğrultuda düzenlenmeli	8	6	14
Diğer	Ekonomik olarak gelişerek	1	-	1
Toplam		49	46	95

Tablo 5'e göre öğretmenler toplumsal sorunlara çözüm önerisi olarak en fazla eğitim sisteminde değişikliklerin yapılmasını önermişlerdir. E-4 "bu konu da ülke olarak yapabileceğimiz en önemli şey bilim, sanayi ve teknoloji olarak geliştirmeliyiz. Bunu sağlamanın en iyi yolu da eğitimidir. Bunu yaptığımız takdirde yukarıda bahsettiğim toplumsal sorunlar minimuma inecektir", demiştir. Çözümü yine eğitimde bulan K-8 "toplumsal sorunları önleyebilmenin temel koşulu eğitimidir. Eğitim sisteminin toplum merkezli oluşturulması halinde bu sorunlar çok daha kolay aşılabilecektir", şeklinde ve K-12 ise "müfredatlar daha işlevsel bir hale getirilebilmeli ve kazanımların uygulanabilirliği olmalı. Çünkü kazanımlar sadece kâğıt üzerinde kalıyor bizlerin zaman imkân gibi kısıtları dikkate alınmıyor", şeklinde ifade etmiştir. Toplumsal sorunları önlemek için toplumdaki bireylerin bilinçlendirilmesinin de bir çözüm olduğunu belirten K-22, "sosyal medya yoluyla bireyler bilinçlendirilmeli ve devletin bu uygulamaları yakından takip etmesi gerekiyor" demiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Toplumsal Sorunların Derslerde Ele Alınması

Sosyal Bilgiler öğretmenleri toplumsal sorunların derslerde ele alınması ile ilgili toplamda 76 cevap vermişlerdir. Bunlar dört kod ve dokuz tema altında toplanıp Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Toplumsal Sorunların Derslerde Ele Alınması

Kod	Tema	Kadın	Erkek	f
Eğitsel Etkinlik Temelli	Toplumsal sorunlar uygulamaya dönük işlenerek	11	23	34
	Anlatım sonrası etkinliklerle beyin fırtınası uygulanarak	2	-	2
	Grup çalışmaları yaptırılarak	2	-	2
	Derslerde projeler yapılarak	4	7	11
Araç/Gereç Kullanımı	Toplumsal Sorunlara Yönelik Görsel vb. Materyaller Kullanılarak	6	4	10
	Kısa filimler izletilerek	3	-	3
Beceri/Değer Eğitimi	Dersler ağırlıklı olarak değer ve beceri eğitime yönelik işlenerek	3	-	3
	Dersler ulusal ve evrensel değerlere yönelik işlenerek	1	3	4
Öğretim Programı	Müfredatlar daha işlevsel (uygulanabilir) hale getirilerek	4	3	7
Toplam		36	40	76

Tablo 6'ya göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri toplumsal sorunları derslerde genel olarak eğitsel etkinliklerle, araç/gereç kullanarak, beceri ve değer eğitimi sırasında ve öğretim programı içerisine yedirerek ele alınabileceğini belirtmişlerdir. Her fırsatta toplumsal sorunların ele alınması gerektiğini belirten E-30 *"bu hususta öğretmenlere çok görev düşüyor. Öğrencilerle sık sık bu konular ele alınmalıdır. Her vakitte çocuklarla toplumsal sorunlar ile ilgili sohbet edilmelidir. Teorikte kalmayıp pratiğe de dökülmelidir"*, demiştir. Bu konuda aynı fikirde olan K-21 düşüncelerini *"Sosyal bilgiler konuların toplumsal sorunlara yönelik birçok kazanım bulunmaktadır. Ancak bu kazanımların birçoğu teoriden öte gidememektedir. Yapılacak veya teşvik edilecek etkinliklerde teorinin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir"*, şeklinde ifade etmiştir. Araç/gereç kullanımının önemine dikkat çeken E-7'ye göre *"Sosyal bilgilerde yer alan birçok kazanım üzerinden doğrudan ve dolaylı şekilde öğrencilere aktarılması gerekir. Bu arada kazanımlar bazı araçlar kullanılarak kazandırılabilir. Örneğin bir film, bir proje, bir afiş çalışması ile bir toplumsal soruna dikkat çekilebilir. Öğrencilere sosyal sorumluluklar verilmelidir"*.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal sorun etkilediği insan sayısının büyüklüğünden dolayı çok muhataplıdır ve çözümünde de ortak çaba gerektirmektedir. Ancak bir sorunun çözümü için öncelikle ilgililerinin o sorunun farkında olması ve tanımlaması gerekmektedir. Başka bir deyişle, bir sorunun çözümünün ilk aşaması onun farkında olunmasıdır. Ancak bu aşamadan sonra çözüm için harekete geçilebilir. Sosyal Bilgiler, konusu toplum olan ve öğrencilerin toplumsallaşmalarına katkı sağlayan bir derstir. Bu dersin öğretmenleri ancak toplumsal sorunların ve çözüm önerilerinin farkında oldukları ve derslerinde toplumsal sorunları ele aldıkları zaman gelecekte topluma aktif şekilde katılacak ve toplumsal sorunları çözecek olan bireylere yol gösterebilirler. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorun algılarını ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmanın sonucuna göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal sorun tanımlamalarında en fazla frekansa sahip olan kod "etkilediği nüfusun büyüklüğü" dür. Ancak bu tanım kelime anlamından yola çıkılarak yapılmış yüzeysel bir tanım olarak görülmektedir. Toplumsal sorunun toplumun çoğunluğu tarafından katlanılamaz durum olarak tanımlayan Theodorson ve Theodorson da (1969) etkilediği kişi sayısının fazlalığına dikkat çekmiştir. Toplumsal çözüm olarak tanımlayan öğretmenlerin sayısı ise oldukça azdır. Bu tanımlamayı yapan öğretmenlerin genelde Doğu Anadolu Bölgesinde olması coğrafya ile toplumsal sorun arasındaki ilişki bakımından dikkat çekicidir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre en önemli toplumsal sorunlar işsizlik, terör ve mülteci sorunlarıdır. İbret, Avcı ve Recepoğlu (2016) çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının eğitim, çevre kirliliği, işsizlik ve terörü toplumsal sorun olarak gördüklerini tespit etmişlerdir. İşsizliği en önemli toplumsal sorun olarak gören öğretmenler Erzurum, Ardahan gibi Türkiye'nin doğu bölgelerinde yer alan öğretmenlerin olması ve mülteci sorununu ise en fazla Bursa, İstanbul ve Hatay'daki öğretmenlerin belirtmesi yaşanan bölgedeki/yakın çevredeki sorunların daha önemli olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu konuda dikkat çeken bir diğer husus ise çocuk istismarı, tecavüz/taciz olayları, cinsiyet ayrımcılığı ve kadına şiddet gibi toplumsal sorunları önemli görenlerin sadece kadın öğretmenler olmasıdır. Bu durum sorunun mağduru olan kişilerin o sorunu daha önemli gördüğü

şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğretmenler eğitim sistemindeki sorunları azımsanmayacak oranda toplumsal sorun olarak görmüşlerdir. Öğretmenler içinde buldukları eğitim sisteminin bozulmaya uğradığına ve bu sorunun toplumun genelini etkileyeceğine inanmaktadırlar.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri toplumsal sorunların üstesinden eğitim aracılığıyla gelinebileceğini düşünmektedirler. Eğitim seviyesi yüksek toplumlarda daha demokratik bir yönetimin olduğunu, ekonomik ve siyasal istikrarın daha kolay sağlandığını, suç işleme oranının düştüğünü ve ekonomik kalkınmanın hızlandığını ifade eden Öztürk (2005) bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca İbret, Avcı ve Receptoğlu da (2016) çalışmalarında benzer bir sonuca ulaşarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal sorunların çözümü için eğitimi önerdiğini belirtmişlerdir. Yine bu çalışmada öğretmen adaylarının önerdiği değer eğitimi ve bireylerin bilinçlendirilmesi de yapılan çalışma ile paralellik göstermektedir. Ancak öğretmenlerin çözümü sistem ve politika değişikliklerinde görmeleri ve bulunulan şartlar içinde bireysel olarak bu sorunlara katkıda bulunabilecekleri herhangi bir öneride bulunmamaları, bu sorunların çözümünde kendilerinin etkili olabileceğinin farkında olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenler en fazla eğitim sistemi uygulamaya dönük olmalı önerisinde bulunmuşlardır ve bunun sistemin değişmesiyle olabileceğini düşünmektedirler. Oysa sınıf içerisinde dersleri uygulamaya dönük olarak işlemeleri ve öğrencileri aktif hale getirmeleri eğitim sistemimizde kabul görmüş yapılandırmacı yaklaşıma uygundur. Yine Sosyal Bilgiler öğretim programı da uygulamaları ve aktif katılımı desteklemektedir. Kısaca öğretmenlerin uygulamaya dönük ders işleme önünde bir engel yoktur. Ancak öğretmenler kendi ders işleme stillerinde bir değişikliğe gitmek yerine sistemin değişmesini beklemektedirler. Bu durum, ülke genelinde yapılan merkezi sınavlarda beklenen başarı konusunda öğretmenlere yüklenen sorumluluktan kaynaklanıyor olabilir. Burada dikkat çeken başka bir durum ise sistemin değişmesini isteyen öğretmenlerin genelde meslekteki yılı on ve üzeridir. Ayrıca günümüzde kitleleri etkileyen önemli bir platform olan sosyal medyanın bu sorunların çözümünde kullanılabileceğini belirten öğretmenler meslekteki yılı bir ile on arası olan öğretmenlerden oluşmaktadır.

Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin toplumsal sorunları nasıl ele alabileceği konusunda en fazla alternatif eğitsel tekniklerin kullanımıyla ele alınabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğretmenler hangi sorunun hangi etkinlikle çözülebileceği konusunda fikir belirtmemişlerdir. Ayrıca derslerinde bu önerilerini uygulamadıklarını söylemişlerdir. Derslerde toplumsal sorunların nasıl ele alındığını öğrenmek amacıyla sorulan soruya da kendi uygulamalarından ziyade öğretim programının değişmesi ve daha işlevsel hale getirilmesi yanıtları verilmiştir. Yine bu öğretmenler meslekteki yılı onu geçmiş öğretmenlerdir.

Bilindiği gibi öğretim programları bir çerçeve niteliğindedir ve öğretmene yol göstericidir. Öğretmenlerin bu taslak üzerinden kendilerinin ders planı hazırlaması ve çeşitli etkinliklerle derslerini işlemeleri beklenmektedir. Ancak çalışmaya katılan öğretmenler programı yol gösterici olarak kabul etmek yerine toplumsal problemlerin derslerde ele alınması konusunda bir engel olarak görmektedirler. Buradan hareketle öğretmenlere programı nasıl daha etkili şekilde kullanabilecekleri konusunda, kendilerinin toplumsal sorunların çözümünde katkı sağlayabilme potansiyellerinin farkına varmaları, çevresindeki sorunları gözlemleyebilme ve bu konuda harekete geçebilmeleri adına eğitimler verilebilir. Öğretmenler bu konuda kendilerine düşen rolün farkına varmalı ve diğer paydaşları ile iş birliği içerisinde hareket etmelidir. Öğretmenlerin bu konuda daha bilinçli hale geldiklerinde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde farklı şekillerde ortaya çıkan toplumsal sorunları azaltabileceği ve önleyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca yerel ve bölgesel olarak toplumsal sorunlar farklılık gösterebileceğinden, öğretmenlerin okul ve çevresini ilgilendiren toplumsal sorunları tespit etmeleri, çözüm önerileri geliştirmeleri ve uygun çözüm yollarını uygulayabilmeleri için gerekli destek ve yetki sağlanarak bu konuda onlara özerklik verilmesi bu çalışmanın önerileri arasındadır.

KAYNAKÇA

Akturan, U. ve Esen, A. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri. Bulunduğu eser: Baş, T. ve Akturan, U. (Ed.) *Fenomenoloji* (ss. 83-98). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arkonaç, S.A. (1998). *Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.

- Bohm, R.M. (1997). *A Perimer on Crime And Delinquency*, USA: Wadsworth Pub.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (Genişletilmiş Üçüncü Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demir, Ö., ve Acar, M. (1993). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Eren, E., (2010). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi* (12. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Fuller, R. ve Myers, R. (1941) The Naturel History of a Social Problems. *American Sociological Review*, 6, (3) 320-329.
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S., ve Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim Online*, 6(3), 452-468.
- İbret, B. Ü., Karasu Avcı, E., Receptoğlu, S. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Toplumsal Sorunların Tespitine Yönelik Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, (USBES Özel Sayı II), 1295-1319.
- Manis J.G. (1976). *Analyzing Social Problem*. New York: Praeger
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Negev, M., Garb, Y., Biller, R., Sagy, G., & Tal, A. (2010). Environmental problems, causes, and solutions: an open question. *The Journal of Environmental Education*, 41(2), 101–115.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü. *Sosyoekonomi*, 1, 27–44.
- Özyılmaz, Ö. (2013). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Sorunları ve Çözüm Arayışları*, Ankara: Pegem Akademi.
- Poplin, D. (1978). *Social Problems, Scott, Foresman and Company*. Glenview: Illinois.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27-1, 11-25.
- Seçgin, F., Yalvaç, G., ve Çetin, T. (2007). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 391-398.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Theodorson, G. A. & Theodorson, A. G. (1969). *A Modern Dictionary of Sociology*. NewYork: Barnes and Noble Books.
- Turner, B.S (2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*, New York: Cambridge University Press.
- Ülken, H.Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Yalçinkaya, E. (2012). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunları Farkındalık Düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 137–151.
- Yılmaz, F. ve Gültekin, M. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevre Sorunları Bağlamında Öğrenim Gördükleri Programa İlişkin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 120–132.

Makale Geçmiři	Geliř: 11.04.2022	Kabul:25.07.2022	Yayın:30.08.2022
Makale Türü	Araştırma Makalesi		
Önerilen Atıf	İbret, B.Ü.; İzmir Kaptan, E.& Genç, İ. (2022). An Investigation On Social Studies Teachers' Perceptions Of Social Problems. <i>Journal of Research in Education and Teaching</i> . February, 11 (3), ss -145-154		